

AZ OSZTRÁK–MAGYAR MONARCHIA ELSŐ TÁBORNOKÁLDOZATA

Frereich-Szabó Ernő altábornagy halála*

Frereich (Szabó)¹ Ernő altábornagy 1914. augusztus 18-án bekövetkezett halála – tekintve annak rejtélyes körülményeit –, sokáig témát szolgáltatott a közvéleménynek. Ennek bizonyosságát adja *A m. kir. budapesti 1. honvédhuszárezred és m. kir. népfelkelő huszárosztály története* című, 1927-ben megjelent munka, amely az eset interpretálásának kezdetén sommáson jegyzi meg, hogy „Halálának körülményeit ma is sűrű homály fedi”.² Az eset körüli bizonytalanságot tükrözi dr. Tempel Ferenc, a pápai 7. honvéd huszárezred népfelkelő ezredorvosa is, aki az 1930-ban írt visszaemlékezésében hangsúlyozta, hogy a holttest megvizsgálása után egyértelmű, miszerint a halálos lövés távolból érkezett, ezzel „elesik az a sokat hallott és egyébként talán megérthető feltevés, hogy Froreich önkezéssel vetett véget életének”.³ Ez a két példa jól mutatja, hogy ha felsőbb katonai szinten tisztázódott is az eset, a közvéleményben egyáltalán nem, valamint figyelembe véve az említett munkák íróinak tiszti és katonai tisztviselői rangját és beosztását, a haderőn belül sem kerülhetett határozott pont az ügy végére.

Az *Újság* című sajtóorgánium 1924. augusztus 19-i számának hasábjain a gorodoki lovasrohamról megjelent írás vonatkozó része összefoglalta a Frereich altábornagy haláláról addig kialakult képet: „Sokáig azt a hirt (sic!), terjesztették róla, hogy öngyilkos lett. Más verzió szerint saját huszárjai lötték le. Azt is mondták, hogy az ellenséges lakosság közül lött reá valaki”. Ez három lehetőséget vet fel, de ami ennél is érdekesebb, ezek okának magyarázata, miszerint „Frereich altábornagy elesett és a hivatalos veszteséglista az elesés körülményeit sohasem derítette ki”.⁴ Ez a megjegyzés, még ha újságírói tollfordulat is, erősíti a feltételezést, hogy a hivatalos vizsgálat eredményei széles körben nem válhattak ismertté.

Ahogy az ilyen esetekben szokás, rögtön a tények pontos ismerete nélkül születtek meg a teóriák és ezek szájhagyomány útján kicsit csorbítva, vagy bővítve közzétek az altábornagy öngyilkosságát. Tették kiváltó okát a gorodoki szerencsétlen kimenetelű lovasroham, a visszavonuláskor kialakult teljes zűrzavar, valamint az ezek következtében elszenvedett súlyos ember-, ló- és eszközvesztés, a hadosztály harcképtelenné válása

* A tanulmány elkészítését támogatta a Nemzeti Közszerződési Egyetem a „Hivatásrendi kutatás – A magyar hadügy 1715–1918” pályázat keretében.

¹ Nevéből 1911. november 3. után kikerült a Szabó vezetéknev: „Az 1911. évi 8397/2 sz.u Honvédelmi Miniszteri rendelet értelmében a bemutatott közjegyzői okirat szerint az örökbefogadási viszony megszűnt, ennek folytán neve ezentúl csak: >>Frereich Ernő.<<” HL AKVI 32 736.

² Budapesti huszárezred, 60. o.

³ Tempel 1930. 286. o.

⁴ Az *Újság*, 1924. augusztus 19. 5. o.

adta. A történet így kerek egésznek tűnhet, hiszen minden adott: egy megerősített katonai seregtest súlyos kudarca, valamint az ezzel járó teher alatt mentálisan összeomló parancsnok, aki nagy becsületből, nagy menekülésből az öngyilkosságban találta a megoldást.

A vizsgálat oka, akkor és most

Az eset korántsem olyan egyszerű, mint ahogy azt az előbbieken vázoltam. Ezt bizonyítja Rohr Ferencz lovassági tábornok⁵ 1915. április 8-án Bécsben keltezett levele a m. kir. honvéd főparancsnoksághoz. Ebben a következőket írta: „Kialakult az a szándék, illetve annak szükségessége, hogy a m. kir. 5. honvéd lovas hadosztálynál 1914. évi augusztus hó 15.-ike és 20.-ika között lefolyt eseményeket nagy vonásokban, de lehetőleg a valóságnak megfelelően meg kell állapítani”⁶ Ez nem másra irányult többek között, mint Froreich altábornagy parancsnoki működésének és halálának a kivizsgálására. A Hadsereg-főparancsnokság 1915. április 4-én rendelte el a nyomozást. Érdekes talány, hogy mit is takarhatott a „kialakult szándék” kifejezés. Miért nyolc hónappal az eseményeket követően vált érdekessé a m. kir. 5. honvéd lovashadosztály 1914. augusztusi távolfelderítési tevékenysége, erre az alábbi válasz adható.

Az elrendelt nyomozás az ott történtek pontosabb megismerése mellett Froreich altábornagy tevékenységét akarta tisztázni és ezzel megítéltetni. Ezt Kövess Hermann gyalogsági tábornok⁷ 1916. február 3-án kelt levele is megerősíti, aki 1914 augusztusában a szerb hadszíntérre szállított osztrák–magyar 2. hadsereg helyén megszervezett úgynevezett Kövess-seregcsoport parancsnoka volt, melynek alárendeltségébe Froreich Ernő altábornagy lovashadosztálya is tartozott.⁸ Kövess tábornok a lefolyt vizsgálat eredményét ismerve a Hadsereg-főparancsnokságnak írt levelében kifejtette azon meggyőződését, hogy a m. kir. 5. honvéd lovashadosztály 1914. augusztus 12–21. között Satanow–Gorodok térségében elszenvedett hatalmas veszteségei, melyek a seregtest harci értékének jelentős csökkenéséhez vezettek, nem az ellenséges erőknek, hanem a hadosztályvezetés súlyos hibáinak tulajdoníthatók.⁹ Kövess tábornok levelében megfogalmazott véleményét nem a vizsgálat eredménye alakította ki, az valószínűleg csak erősíthette. Ez derül ki abból az 1914. augusztus 19-én kelt jelentésből, amit Kövess tábornok Franz Conrad von Hötzendorfnek, az osztrák–magyar fegyveres erő vezérkari főnökének írt. Már ekkor azon állásponton volt, hogy a hadosztály szükségtelenül nagy veszteséget szenvedett.¹⁰

A mostani vizsgálat szemszögéből Kövess tábornok 1916. február 3-i levelének utolsó bekezdése a legfontosabb, ebben ugyanis aggályosnak tartja az akkori hadosztálypa-

⁵ Balla 2010. 256–257. o.

⁶ HL HFP 1267/el.n. – 1915.

⁷ Balla 2010. 191–193. o.

⁸ Világháború 102., 127. o.

⁹ „Nach sorgfältiger Prüfung des Aktenmaterials über die Tätigkeit der k.u. 5 ten LKT.D. im Raume Satanow–Gorodok vom 12–21. August 1914 musste ich zur Überzeugung gelangen, dass die schwere Schädigung, welche diese vorzügliche K.T.D. hiebei erlitt, und wodurch sie für den ganzen Krieg erheblich am Wert einbüsste, keinesfalls durch die feindliche Waffenwirkung, sondern durch arge Fehler der Führung verursacht wurde.” HL II. 225. 50. doboz, 362. sz.

¹⁰ „Die Division hatte unnützerweise große Verluste erlitten.” A forrást idézi: Reichlin-Meldegg 2010. 96–97. o.

rancsnok, az elesett Froreich altábornagy felterjesztését a legfelsőbb kitüntetésre.¹¹ Ezt erősíti, hogy a Hadsereg-főparancsnokság a gorodoki és az azt követő események részleteit az elhunyt altábornagy esetleges posztumusz kitüntetése miatt akarta megismerni. A szóban forgó kitüntetés, az „LO.-R./KD”, az Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztje hadidíszítménnyel, amely Habsburg-Tescheni Frigyes főherceg 1916. február 26-án kelt leveléből pontosan kiolvasható.¹²

A fentiekből kétséget kizáróan kiderül, hogy a vizsgálat elrendelése többek között Froreich altábornagy tervezett posztumusz kitüntetése és annak jogos odaítélésének eldöntése okozta szükséglet volt. Jelen munka nem kíván részletekbe menően foglalkozni az 1914. augusztus 17–18-án Gorodok mellett és Satanow településen történtekkel, csupán a szükséges mértékben. Az elsődleges cél a Froreich Ernő altábornagy halálához köthető körülmények vizsgálata, valamint az ekörül kifejlődött anomália és utóéletének bemutatása.

A kutatás alapját képező források

A források tekintetében szerencsések vagyunk, ugyanis a már említett, 1915 áprilisában elrendelt vizsgálat számos olyan tisztől követelt jelentést – és ami a leglényegesebb, érkezett is be – akik részt vettek a m. kir. 5. honvéd huszárezred 1914. augusztus 15. és 18. közötti időszakban orosz területre irányuló távolfelderítésében. Annak érdekében, hogy a jelentések gyorsan kiértékelhetők legyenek, illetve pontosan azokra a kérdésekre adjanak választ a megszólítottak, melyekre a Hadsereg-főparancsnokság igazán kíváncsi volt, külön erre a célra 13 elemből álló *Kérdőpont*-ot állítottak össze. „A dolgozat a leglelkismeretesebben és mindent a legalaposabban átgondolva és megfontolva készítenendő el”¹³ hangzott a kérdőpontok kitöltési útmutatójában. Számunkra a 11. pontra, a „Mit tud a h.o. prnk /: Froreich altbgy / haláláról?” kérdésre adott válaszok az elsődlegesek.

A beérkezett tisztí beszámolók felhasználásával a vizsgálat eredményéről Rudolf von Kreybig alezredes készített összefoglalást a Hadsereg-főparancsnokságnak *A m. kir. 5. lovas hadosztály tevékenysége Satanow–Gorodok térségében 1914. aug. 12–21.* címmel.¹⁴ A munka a beküldött beszámolók összeolvasztása olyan mértékben, hogy helyenként szó szerinti átvételeket tartalmaz. Ezért és a pontosabb képalkotás miatt alakulhatott ki az a szükség, hogy az úgynevezett Kreybig-féle vizsgálati összefoglalót szem előtt tartva, de elsősorban a primer forrásként rendelkezésre álló, tisztí jelentésekre koncentrálunk a következőkben. Továbbá nem kerülhetők meg azok a később keletkezett visszaemlékezések, vagy hivatalos dokumentumok sem, amiket a Kreybig-féle vizsgálat – ezek későbbi keletkezése miatt – nem tartalmazhatott.

A kinyerhető információ hasznossága nem egyforma, hiszen nem mindenki lehetett közvetlenül jelen egy-egy eseménynél. Ezért történhetett, hogy több esetben a közvetett

¹¹ „Deshalb hege ich begründetes Bedenken, den damaligen Divisionär, Fml. v. Froreich, bei aller Wertschätzung seiner Person, zu einer Allerh. Auszeichnung zu empfehlen.” HL II. 225. 50. doboz, 362. sz.

¹² HL II. 225. 50. doboz, 361. sz.

¹³ HL II. 225. 50. doboz, 111. sz.

¹⁴ *Rudolf von Kreybig*: Tätigkeits der kön. ung. 5. ten LDW.-KAV.-TRP.-DIV. im Raume Satanow–Gorodok vom 12. bis 21. August 1914. (Nem publikált, belső katonai vizsgálati anyag, megtalálható a HL II. 225. 50. doboz, 1–83. sz. és a KA MKSM 1914 69/9/3 anyagában.)

információként valamelyik bajtárstól hallottakat vetették papírra a tisztek. Az effajta információközlés szerencsés a beszámoltatott részéről, ugyanis a jól tájékozottság hatását kelti, hátránya, hogy kevés esetben nevezték meg a forrást. Ennek elmaradására az indok rendszerint az volt, hogy nem emlékezett a személyre, akitől hallotta. Az így rendelkezésre álló információ bizonytalan és valóságtartalma kérdéses. A mostani vizsgálat fókuszában álló téma esetében ez szintén igaz. Ezért fontos az ilyen információkat más adatokkal alátámasztani, úgynevezett kontrollforrásokat bevonni. A tiszti jelentések és visszaemlékezések mellett a primer forrásokhoz szükséges sorolni azokat az egyéb levéltári iratokat – jelentések, levelek –, melyek közvetlenül szólnak Froreich altábornagy elestéről.

Természetesen nem hiányozhatnak a vizsgálatból a szakirodalmi források, ahogy a sajtó termékei sem. Ezek többségére, mint szekunder forrásra kell tekinteni. A most felhasználandó könyvek közül ki kell emelni *A m. kir. budapesti 1. honvédhuszárezred és m. kir. népfelkelő huszárosztály története*¹⁵ című kötetet, melyet már a bevezetőben megemlítettem. Ennek a munkának az ezred történetének leírásán túl ugyanis más értéke is van. A készítőik számos egykori bajtársuk naplóját, visszaemlékezését felhasználták, ami nem merült ki csupán az információk kinyerésében és azok szövegbe öntésében, hanem ahol tehettek és indokolt volt, ott szó szerinti idézetet szűrtak be. A szerkesztők módszerének köszönhetően az egykori ezredtörténeti könyv mára az egyik legfontosabb forrásbázisa lett nemcsak a budapesti 1. honvéd huszárezrednek, hanem ezzel együtt az 5. honvéd lovashadosztálynak is. Fontossága megkérdőjelezhetetlen, hiszen a lapjaira került idézetek többségének eredeti forrásai sajnos mára megsemmisültek vagy ismeretlen helyre kerültek.

Előzmények – a m. kir. 5. honvéd lovashadosztály távolfelderítése

Mielőtt a várt válaszok után erednénk, szükséges megismerni röviden, hogy mi is történt 1914. augusztus 16. és 18. között a m. kir. 5. honvéd lovashadosztállyal. Ennek részletes elemzésétől, annak hosszúsága miatt eltekintünk és csak a téma szempontjából releváns információkat ismertetjük.¹⁶

A m. kir. 5. honvéd lovashadosztály távolfelderítési feladatát a Hadsereg-főparancsnokság utasítása alapján augusztus 15-én kezdte meg. Az Osztrák–Magyar Monarchia és az Orosz Birodalom között természetes határként húzódó Zbrucz folyó jelentette az első jelentősebb akadályt. Froreich altábornagy merész volt a folyón való átkeléskor, ugyanis indokolatlanul nagy kockázatot vállalt azzal, hogy nem várta meg a már épülő szükség-híd elkészültét, amin keresztül seregteste szárazon válthatott volna partot. Ellenben a parancsba adott azonnali átkelést csak nagy nehézségekkel és a szükségesnél több idő igénybevételével tudták megoldani a csapatok. Froreich altábornagy a későbbiekben is feláldozta az óvatosságot a gyorsaság oltárán. Ennek oka Tempel Ferenc ezredorvos szerint az volt, hogy az altábornagy úr a legfelsőbb hadúr, Ferenc József augusztus 18-i szüle-

¹⁵ Budapesti huszárezred vonatkozó részei.

¹⁶ A górodoki lovasrohamra és előzményeire lásd: *Kranzieritz* 2016. 734–758. o.

tésnapjára egy oroszok feletti siker hírével akart kedveskedni.¹⁷ Ez az öngyilkosság topozához hasonlóan megszilárdulhatott a közvéleményben, de ahogy Pápay István tartalékos huszárszázados 1924-ben írt *Egy résztvevő elmondja a gorodok–satanowi halálroham hiteles történetét* című cikkének – erről az írásról későbbiekben még részletesen esik szó – vonatkozó részéből kiderül, nem csupán Fforeich altábornagy igyekezett lojális határ-időre, esetében Őfelsége augusztus 18-án esedékes születésnapjára szállítani a győzelmet. Ezeket „a hasonló kedves meglepetéseket” Ferenc József meglegelte, majd megtiltotta.¹⁸

A sietség miatt a hadosztály által menet közben érintett települések átkutatását sem rendelte el Fforeich altábornagy, ha mégis, akkor csak felületesen. Azoknak a jelentéseknek a kivizsgálása is elmaradt, melyek arról szóltak, hogy orosz katonák civilbe öltözve a település lakosai között bujtak meg. Ez a jelenség különösen Satanow községben volt megfigyelhető. Feltehetőleg ezek az orosz katonák nyitottak tüzet 17-én este a visszavonuló és Satanowban feltorlódott csapatokra.

A hadosztályt három alkalommal orosz felderítő-repülőgépek mérték fel. Ebből kétszer akkor, amikor a látási viszonyok és a magasság is megengedte volna, hogy a hadosztály géppuskás alakulatai hatásos tűz alá vegyék azokat. Eerre azonban mégsem kaptak parancsot, feltehetőleg azért, mert időveszteséggel járt volna, míg az osztagok lemálháznak és végrehajtják, az altábornagy pedig minél előbb meg kívánt ütközni az orosz lovassággal.

A parancsnokság kevés információval rendelkezhetett a Gorodok felé vezető úton és közvetlenül a lovasrohamot megelőzően. Than Károly alezredes, a m. kir. 5. honvéd lovas-hadosztály vezérkari főnöke ezért tanácsaival próbálta óvatosságra inteni a hadosztály-parancsnokot. Az augusztus 17-én reggel kiküldött felderítőktől sem érkeztek jelentések, ez várható volt, hiszen az egyes különítmények a hadosztállyal együtt vagy utána tudták csak megkezdeni feladatukat. Ennél nagyobb problémának számított, hogy Fforeich altábornagy a közvetlenül előtte lévő eseményekről sem várta meg a harcászati jelentéseket Gorodoknál. Nem voltak biztos információi sem a hadosztály előosztágának rohamáról, sem az utánuk küldött előhad harcairól. Utóbbi esetben kérdéses, hogy azt miért nem követték támogató csapatok. A terepviszony, az erősen tagolt felszín miatt az altábornagy sem sajátjait, sem az ellenséget nem láthatta – Gorodok településből csak néhány háznak a tetejét és a templom tornyát. A gyors siker reményében Fforeich altábornagy úgy adta ki a rohamra vonatkozó parancsát, hogy az ellenség pontos hollétéről, fegyvernemi megoszlásáról és számbeli nagyságáról szinte semmit sem tudott. A támadás során a lovaság csak az orosz fegyverek közvetlen közelében szembesült azzal igazán, hogy valójában milyen ellenséges erőkkel áll szemben.

Az elszenvedett vérveszteség ellenére a hadosztály a rohamot követően harcképességét megőrizhette. Annyira legalábbis biztosan, hogy visszavonulását és közeli táborhelyének éjszakai védelmét elláthassa. Than Károly alezredes ezért is szorgalmazta, hogy a sötétedés miatt ne a kozinai, hanem egy közelebbi helyen szálljon táborba a hadosztály. Az altábornagyi parancs arra ítélte a hadosztályt, hogy menetét a jóval messzebb

¹⁷ *Tempel* 1930. 286. o. Az orosz város feltehetőleg egy oroszok felett aratott sikernek lehetett a színonimája, ugyanis egy távolfelderítési feladatot végrehajtó lovasalakulatnak egy-egy város elfoglalásához és annak ellenőrzése alatt tartásához se eszköze, se embere nem volt.

¹⁸ *Magyarország*, 1924. augusztus 20. 5. o.

lévő tábor felé hajtsa végre, ezzel vállalva, hogy az út egy részét már teljes sötétségben, ellenőrizetlen, ellenséges terepen tegye meg. Ennek eredménye lett a Satanow községben éjszaka lezajlott orosz rajtaütés, mely a hadosztálynak feltehetőleg súlyosabb veszteségeket okozott, mint az azt megelőző lovasroham.

A gyorsaságra való törekvés miatt – mint láttuk – nem történhetett meg a települések alaposabb átkutatása, aminek súlyos következménye lett a Satanow településén augusztus 17-ről 18-ra virradóra történtek. Annak megismerésére, hogy mi zajlott le és mi okozta a pánikot Satanowban csak egy másik, részletesebb vizsgálat adhatja meg a válaszokat, de lehet, még az sem tud teljesen kielégítő magyarázatot adni a kialakult eseményekre.¹⁹

Annak érdekében, hogy megtudjuk milyen állapot és hangulat uralkodhatott Satanowban 1914. augusztus 17-e estéjén és 18-a hajnalán, idézzünk néhány résztvevő szemtanút, akik testközelből élték át az eseményeket. (A szövegeket eredeti írásmóddal idézem – K. K.)

Szenterzsébeti Forster László ezredes, a m. kir. 6. honvéd huszárezred parancsnoka: „...a táborhely irányából ismételten puskatűz volt hallható... Satanowhoz közeledve – előre lovagoltam a községbe, hogy tájékozódjam. Kb. dut. 9^h v. 10^h lehetett – határozottan nem tudom. A községben nagy kiabálást hallottam (magyarul) és beljébb lovagolva nagy torlódás észleltem – lovasok – lövegek, lőszerkocsik, járművek – sem előre – sem vissza a helyséből kilovagolni nem tudtam...”²⁰

Lovass István főhadnagy, a m. kir. 8. honvéd huszárezred ezredsegédtisztje: „a szét-szört és demoralizált H.O. [hadosztály] Satanow orosz helységbe kb. 12h-kor éjjel, esőben és pokoli sötétségben [érkezett meg]. ...Ilyen helyzetben érte a H.O.-t a házakban átöltözötten elbujtatott, még gépfegyverekkel is rendelkező, kozákok rajtaütése. A nagy sötétségben óriási lövöldözés és pánik keletkezett, mindenki céltalanul lövöldözött és menekült.”²¹

Dr. Wertheim Károly a m. kir. 8. honvéd huszárezred ezredorvosa: „A kötelékek felbomlása miatt a segélyhely e. ü. személyzete nem tudott ezredéhez jutni, hanem a visszasaáramló tömeg által sodortatik tova. A visszavonuló csapatokat LISOVODI [orosz település Gorodoktól nem messze nyugati irányban] és SATANOW házaiból erős puskatűz fogadja, ami pánikot idéz elő, mihez a hirtelen beálló sötétség is hozzájárul”²²

Háray Aladár hadnagy, a cs. és kir. 6. lovas tüzérosztály 3. üteg szakaszparancsnoka: „Éjjelre Satanovba érkezünk, ...Koromsötét volt. ...Eldördült egy puska, valahol messze elől – még egy lövés és lövi egymást a honvédhuszár. Fut, menekül mindenki, ki merre lát”²³ A rendelkezésre álló többi jelentés hasonló állapotokról számol be, miszerint Satanowban a sötétség beálltával, a hadosztály kötelékeinek felbomlásával, ezzel a vezetés megszűnésének és a rendezetlen visszavonulásnak köszönhetően, a faluban feltorlódott csapatok egy kisebb ellenséges csoport, addig civil ruhában rejtőző orosz katonák tevékenységének estek áldozatául.²⁴ A kialakult pánikban és lövöldözésben a céltalanul kilőtt lövedékek valószínűleg több bajtársat, mint ellenséget sebesítettek, illetve öltek meg.

¹⁹ Kranzieritz 2016. 734–758. o.

²⁰ HL II. 225. 50. doboz, 335. sz.

²¹ HL II. 674. 3. doboz, 6–7. sz.

²² HL II. 674. 3. doboz, 3. sz.

²³ Háray 1940. 318. o.

²⁴ HL II. 225. 50. doboz, 145., 171–172., 250. sz.

*Frreich altábornagy halálát taglaló tiszti beszámolók,
szakirodalmak és sajtóanyagok*

Az első részben azon tisztek jelentéseit érdemes sorra venni, akik részt vettek a m. kir. 5. honvéd lovashadosztály 1914. augusztus 16. és 18. közötti távolfelderítésében. A szemtanú kifejezést esetükben korlátozottan használnám tekintve, hogy Frreich altábornagy halálakor egyedül volt –, ez nem is képezi és képezte akkor sem vita tárgyát. Mivel mindez éjszaka, korom sötétben történt és a legnagyobb zűrzavar közepette, nem találtak rá csak a hajnali világosságban. A tisztek csupán a megtalálásról, a holttest szállításáról, megvizsgálásáról és a temetésről tudtak beszámolni. A többi találgatás tárgya, amivel éltek is.

A következőkben azokat a beszámolókat emelem ki a 21-ből, amelyek releváns információkat hordoznak az ügyvel kapcsolatban.²⁵

Martinovits Andor százados, a budapesti 1. honvéd huszárezred 2. századának parancsnoka: „A H.O. par. úr hollétéről csak később értesültem, ő bent volt a faluban egy házban. Sajtát észleleteimről semmit, mert én a H.O. par. urat csak halottan láttam a temetésén a templomban. Takács törzsorvos úr elbeszélése szerint a Satanovoban lakásába behívta a törzsorvost, beszélgetett vele nagyon komor volt a Kegyelmes Úr, majd átment a szomszéd szobába de később onnan vissza jött, azt mondta Takács törzsorvos úrnak, hogy lefekszik elmehet. VIII/18 reggel 7h körül futótűzként terjedt el a hír, hogy a H.O. par. úr főbelötte magát, most vitték egy pajtába. Később az orvosi látélet kiderítette, hogy messziről lötték le. Elbeszélések folytán azt tudom, hogy a H.O. parancsnok úr mindön a táborfelé ment szemből lövéseket kapott, ekkor a huszárok rajvonalba fejlődtek a Kegyelmes úr legugolt, ekkor kapott egy lövést oldalról mely a térképeket átütve tüdejét érte és rögtön halálát okozta”²⁶

Pintér Jenő őrnagy, a budapesti 1. honvéd huszárezred II. osztályának parancsnoka: „Többektől – név szerint nem tudok rá vissza emlékezni – hallottam, hogy Frohreich altábornagy úr Ő nagyméltósága Satanow községben kapott lövés következtében halt meg”²⁷

Rakovszky László százados, a budapesti 1. honvéd huszárezred 4. századának parancsnoka: „18-án del. 6^h-körüli a táborba érkezve hallottam arról beszélni, hogy a hadoszt. par. urat Satanow mellett halva találták fej és mell-lövessel és hogy valószínűleg öngyilkos lett kétségbeesésében, hogy hadosztályát tönkretette, hogy ott kiktől hallottam, erre biztosan visszaemlékezni nem tudok. 6^h-30-körüli érkezett be a táborba Jeszenszky [Imre] hgy. [hadnagy] szakaszával, ki géppuska fődözet volt és ő beszélt el, hogy a községen keresztül menve az úton hanyat fekvő alakot látott és a piros köpeny bélést látva, a holttestben a h.o. par. urat ismerte fel, feje és melle tája tele volt megaludt vérral; pár százarral azonnal egy közeli házba vitette és ott helyezte el, ekkor látta, hogy a melle van keresztüllöve. 19.-én Grzymalóban Dr. Beck ezredorvostól hallottam, a h.o. par. úr temetése alkalmával, hogy ő a holttestet megvizsgálta és hogy nem lehetett öngyilkos, mert a golyó a mell táján jobb oldalt ment be és bal oldalt jött ki”²⁸

²⁵ A szövegeket eredeti írásmóddal idézem.

²⁶ HL II. 225. 50. doboz, 128. sz.

²⁷ HL II. 225. 50. doboz, 250. sz.

²⁸ HL II. 225. 50. doboz, 146. sz.

Fördös Vilmos százados, a budapesti 1. honvéd huszárezred 6. századának parancsnoka: „Persönlich sah ich die Leiche ...Excellenz aufgebahrt in Grzymalów in der Kirche, doch habe ich die Wundstellen nicht sehen Können, dem sie waren verdeckt”²⁹

Zombory Géza százados, a pécsi 8. honvéd huszárezred 2. századának parancsnoka: „Fröreich altábornagy úr Önagyméltósága haláláról annyit tudok, hogy 17.-én éjjel Satanowban lövést kapott volna, mely lövés ugyan halálos nem volt s valószínűleg egy második lövéssel önkezüleg vetett volna végett életének, ezen híreket másnap a tiszték közül igen sokan beszélték, nevekre nem emlékszem, csak Dr. Wertheim törzsorvosra. A megboldogult temetésén személyesen ott voltam arcán vagy homlokán sérüléseket nem láttam”³⁰

Kabdebó József százados, a pécsi 8. honvéd huszárezred 4. századának parancsnoka: „Valószínűnek tartom, hogy a kegyelmes úr a faluban, Satanovoban kapta a lövést, de határozottan állítani nem tudom, mert a nagy ...nyásban és sötétben ...óta nem láttam. Mindenféle hírek keringtek, de azoknak hitelt adni nem lehet. Holtteste a Pozgmlow-i kórházban volt mikor én a sebesülteket meglátogattam”³¹

Jeszenszky József százados, a pécsi 8. honvéd huszárezred 6. századának parancsnoka: „Többektől hallottam, hogy úgy lőtte agyon magát viszont hogy más lőtte agyon nevekre nem emlékszem”³²

Ludrovai Moys Elemér százados, a zalaegerszegi 6. honvéd huszárezred 5. század parancsnoka: „VIII/19én dut 7^h midön a Grzymalowi kórházban feküdtem mondották, hogy Froreich kegyelmes úr holttestét Satanowból kocsin ide hozták és a kastély egyik szobájában helyezték el s itt fogják eltemetni”.

„Midön éjjel Satanowban az 1.h.h.ezredbeli 4 gyalog huszárral találkoztam az egyik hogy hívják nem tudom említette, hogy hallotta miszerint Froreich kegyelmes urat halva bevitték egy házban de, hogy melyikbe nem tudja, azt is hallotta, hogy 3 golyó által letvolna találva. Midön Vörös ezdes VIII/18án 10^h del tájban Wolicáról Krasnera vezető uton a keresztnél zárkozott, ő is említette, hogy hallotta, hogy kegyelmes úr Satanowban halálát lelte. A Grzymalowi kórházban VIII/19én este halottam, hogy most már bízatosan nem tudom, 2 vagy 3 golyó állal lett, volna találva melyek közül 2 okvetlenül a halál előidézője volt”.

Rády József főhadnagy, az m. kir. 1. honvéd géppuskás-osztag alantos tisztjének a beszámolója a legrészletesebb. A főhadnagy Lubienszky ezredessel, a m. kir. 7. honvéd huszárezred parancsnokával együtt találta meg az altábornagy holttestét. Nekik egy, a 7. honvéd huszárezredből származó huszár mutatta meg, aki Froreich altábornagy mellett volt halála pillanatában. A holttestet a Kozinába vezető gyalogúton, Satanow és Satanowka között a Zbruczba ömlő patak hídjá mellett találták meg arccal lefelé, jobb kezében ismétlőpisztolyával, amelyből négy töltény hiányzott, ismétlőszerkezete pedig elakadt. Bal kezében lovas ostor volt. A hírhozó huszárt további segítségért küldték, de nem tért vissza és később sem lelték nyomát.³³

²⁹ HL II. 225. 50. doboz, 173. sz.

³⁰ HL II. 225. 50. doboz, 357. sz.

³¹ HL II. 225. 50. doboz, 195. sz.

³² HL II. 225. 50. doboz, 202. sz.

³³ HL II. 225. 50. doboz, 222–225. sz.

Bár nem az 1915-ös vizsgálatra beküldött beszámolók közül való, de megkerülhetetlen a hadosztály egykori vezérkari főnökének, báró Than Károly nyugállományú altábornagynak az Országos Tiszti Tudományos és Kaszinó Egyesületében elhangzott, a gorodoki eseményekkel kapcsolatos felolvasása, amely 1935-ben nyomtatásban is megjelent. Az akkori alezredes, Than Károly így emlékezett a történetekre: „a hajnali derengés alatt Lubienski gr. ezredes találta meg a hop. [hadosztályparancsnok] úr már élettelelen tetemét. Lőtt seb járta át felső testét, melyet néhány lépés távolságból ejtett rajta a lövő. Ezt állította a lóápolója, aki elkísérte gazdáját az éjjel s a haláleset kivizsgálásánál gr. Lubienski János ezredesnek így adta elő az esetet, hozzáfűzvéen még, hogy a durranás folytán lova hirtelen megfordult s őt néhány száz lépésnyire elragadta. E közben maga mögött hallotta vágózni a hop. urat. Midőn sikerült lovát megállítani, akkor a hop. úr lova tovább vágózott... Ekkor látta, hogy a hop. úr lován nincs lovas”.³⁴

A szakirodalom forrásai

A világháborút követően megjelent szakirodalom vonatkozásában két alapművet kell megemlíteni. Az első, a M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár szerkesztésében és kiadásában 1928 és 1942 között tíz kötetben, Budapesten megjelent *A világháború 1914–1918. Különös tekintettel Magyarországra és a magyar csapatok szereplésére* című könyvsorozat. Froreich altábornagy halálával kapcsolatban a következő olvasható a sorozat 1928-ban megjelent I. kötetében: „Augusztus 18-án hajnalban Satanowka északi szegélyén pihenő Lubienski gróf ezredesnek, a 7. huszárezred parancsnokának jelenti egy huszár, hogy nem messze tőlük egy tábornok fekszik holtan a földön. Froreich altábornagy, az 5. honvédhadosztály parancsnoka volt a halott. Megállapították, hogy jobbról, hátulról lőtték meg és a lövedék elől, a szív táján jött ki”.³⁵

A második, Edmund Glaise-Horstenau és Rudolf Kiszling által összeállított 1930 és 1938 között hét kötetben, Bécsben megjelent *Österreich–Ungarns letzter Krieg 1914–1918* című munka. A hadosztályparancsnok halálával kapcsolatban a következőt közli: „Zu Tode ermattet in Satanow Lagernd, wurde sie in der Nacht darauf noch die Beute einer Panik, bei der der Divisionär FML. v. Froreich ums Leben kam”.³⁶ E szerint Froreich altábornagy a pánik következtében kialakult lövöldözésnek esett áldozatául.

Az 1936-ban kiadott *A magyar huszár. A magyar lovaskatona ezer évének története* című könyvben viszonylag egyszerű, lényegre törő leírást találunk: „Froreich altábornagy a lövöldözés alatt Kozina felé előrelovagolt, hogy a hídfőből a vadászászlóalj előreparancsolja, de Satanowkánál őt is megtámadták. Pisztolyából viszonozta támadói tüzet, de egy orosz golyó halálra sebezte. Hajnalban holtan találták meg”.³⁷

Az eddigi magyar és osztrák szakirodalmi munkákból összességében annyi derült ki, hogy Froreich altábornagy feladatvégrehajtás közben kialakult váratlan harcselekmény következtében hősi halált halt. Ez a nézet került a 2000-ben megjelent *Magyarország az első világháborúban. Lexikon A–Zs* vonatkozó szócikkébe is.³⁸ Ezért hasznos lenne tudni,

³⁴ Than 1935. 64. o.

³⁵ Világháború, I. k. 135. o.

³⁶ ÖULK I. k. 165. o.

³⁷ Magyar huszár, 205. o.

³⁸ Lexikon, 210. o.

hogy Fröhlich Dávid miként is juthatott a következő megállapításra: „Helytelen döntését maga Fforeich altábornagy is elismerte azzal, hogy önkezével vetett véget életének”.³⁹ *A Huszárok előre. Magyar sereglövasság a II. világháborúban* című munkájának ide vonatkozó részének jegyzeteléséből sajnos nem derül ki, hogy honnan származik Fforeich altábornagy haláláról ez az információ.

A szemben álló fél részéről Jevgenyij Szergejevics Tyihvickij orosz ezredes⁴⁰ – 1914 augusztusában még százados, az 1. kozák seregzred 2. századának parancsnokaként vett részt az eseményekben – 24 oldalas orosz nyelven írt könyvét hasznos megtekinteni, amelyben a Gorodok községénél lezajlott ütközettel kapcsolatos, illetve az azt megelőző és követő eseményeket írja le személyes élményei és a témában folytatott kutatásai alapján.⁴¹ Tyihvickij ezredes munkájának forrásértéke vitathatatlan, hiszen rajta keresztül megismerhetővé válik a m. kir. 5. honvéd lovashadosztállyal szemben álló orosz erők nagysága, elhelyezkedése és mozgása. A könyv nem mentes a tévedésektől, ami leginkább az osztrák–magyar oldal rovására történt. Tyihvickij ezredes könyvének végén egy mondatban foglalja össze Fforeich altábornagy halálára vonatkozó információit, miszerint a hadosztályparancsnok a sikertelen lovasroham helyszínén föbe lőtte magát.⁴² A hadosztályparancsnok halálának helyszínét a források tényként, egységesen közlik, ezért eddig sem és Tyihvickij ezredes megállapítása után sem fogja vita tárgyát képezni. Az viszont rejtély, hogy Tyihvickij ezredes értesülései honnan és főként mennyire hiteles forrásból is származhattak.

A sajtó

A beérkezett beszámolók és a rendelkezésre álló szakirodalmi források többsége is alátámasztja, hogy Fforeich altábornagy nem saját fegyveréből származó lövedéknek vált áldozatává. Ezt Rohr Ferenc tábornok 1915. május 13-án a császári és királyi Hadsereg-főparancsnokságnak küldött levelében megerősítette, amelyben a lefolyt vizsgálat eredményét közölte.⁴³ Hitelt adva a tisztí minősítő lapján szereplőknek Fforeich altábornagy határozott, kötelességtudó katona volt. Igaz, ezt a jellemzést minden nagyreményű katonatiszt megkapta a korban. Esetünkben fontos, hiszen mutatja, hogy Fforeich altábornagy jelleme sem mutatott olyan jeleket, ami miatt ne kaphatta volna meg ezt a „szokványos” leírást. Egy ilyen kvalitású ember esetében joggal lehet feltételezni, hogy hibájáért már csak becsületből is vállalta volna a következményeket.⁴⁴ A halálának körülményei miatti találgatások akár le is záródhattak volna, de nem így lett. Rohr tábornok

³⁹ Fröhlich 2012. 31. o.

⁴⁰ Туховкүй é. n. 2. o.

⁴¹ Туховкүй é. n. 1–24. o.

⁴² Туховкүй é. n. 24. o.

⁴³ „Besonders die Todesumstände des Divisonärs FML. von FRORRICH konnten jetzt einwandfrei festgestellt werden. Es kann als sicher gelten, dass seine Tod nicht durch Selbstmord, sondern durch ein feindliches Kleingewehrsgeschoss herbeigeführt wurde.” (Von Fforeich altábornagy halálának a körülményei minden kétséget kizáróan megállapítását nyertek. Teljes bizonyossággal állíthatjuk, hogy az altábornagy halálát egy idegen kisméretű lőfegyver okozta, és nem önkezüen vetett véget az életének.) KA MKSM 69-9/3.

⁴⁴ HL AKVI 32 736.

előbbi levele megjegyzi, annak megállapítása viszont nem lehetséges, hogy az öngyilkosság ténye miként is terjedt el a háterszágban.⁴⁵

Rohr tábornok megállapítása helyes, ugyanis a pletyka, vagy szebben fogalmazva a szájhagyomány útján terjedő bizonytalan gyökerű és tartalmú információk sajátja, hogy se kiinduló-, se végpontja nem ismert. Ezért személyre lebontani és ilyen nyomozást lefolytatni reménytelen, viszont a kollektív gondolkodás és ezzel a közvélemény-formálás akkori legfőbb eszközeinek számító sajtóorgánumok közül néhányat ajánlott megnézni az üggyel kapcsolatban.

A lovasroham híre a kor hírközlési lehetőségei mellett viszonylag gyorsan megjelent a sajtóban. A *Népszava* című napilap már 1914. augusztus 27-én bécsi információkra hivatkozva híreket közölt a m. kir. 5. honvéd lovashadosztály távolfelderítéssel kapcsolatos működéséről. A cikk erősen felületes, a közölt tények valóságtartalma megkérdőjelezhető, de ami jelen esetben fontos, a hadosztályparancsnok haláláról nem közöl semmit.⁴⁶ A rendelkezésre álló sajtóanyagok közül a *Pesti Napló* az, melynek 1914. szeptember 20-án megjelent számában a 12. számú veszteségi kimutatásra hivatkozva közli Froreich Ernő altábornagy halálát.⁴⁷

A *Pápai Lapok* Froreich altábornagy hősi haláláról 1914. szeptember 27-én számol be⁴⁸: „A 12. számú hivatalos veszteségi kimutatás hitelesen megerősíti azt a hozzánk már korábban elért hirt, hogy Froreich-Szabó Ernő cs. és kir. altábornagy, a m. kir. 5. honv. lovas hadosztály parancsnoka az északi harctéren hősi halált halt”. A *Pesti Naplónál* bővebben szól a halálesetről: „Satanownál halt hősi halált, egy ellenséges golyó okozta halálát”. Az öngyilkosság ténye itt, ahogy az előbbieknél sem merült fel. A cikkel kapcsolatban már-már kijelenthető lenne, hogy a valós tényekre koncentrálnak, de mégsem így van. A „Fenn az északi harctéren egy fontos megbízatást fényesen megoldott...” kijelentés, erős túlzása a cikknek. Nem elképzelhetetlen, hogy ez a kis „tévedés” vagy „szépítés” nem más, mint Pápa város tiszteletének megnyilvánulása, amit Froreich altábornagy az alatt a hét esztendő alatt vívott ki magának, ameddig a pápai 7. honvéd huszárezred parancsnokaként élt a városban.

A gorodoki lovasroham és az azt követő események még tíz évvel annak megtörténte után is foglalkoztatta a sajtót. A *Magyarság* című sajtótermék 1924. augusztus 20-ai számának lapjain jelent meg Pápay István tartalékos huszárszázados írása, aki 1914 augusztusában, mint tartalékos főhadnagy vonult be a m. kir. 7. honvéd huszárezredbe. Cikkének témája, ahogy annak beszédes címe is közli: *Egy résztvevő elmondja a Gorodok–satanowi halálroham hiteles történetét*. Arra a kérdésre, hogy miért nem került ez a szöveg a tisztí beszámolók közé, miközben részese volt az eseményeknek, egyszerű a válasz. Először is, az események után tíz évvel jelent meg, ami nem is lenne probléma, viszont a közlés helye igen, ami már a második válaszhoz vezet. A napi, heti, vagy havi írott sajtó már akkor is a szenzációra apelláló és érdekfeszítő témákat kereste, ezek oltárán a tudományosság és főként a hitelesség csorbulhatott. A hivatkozott cikk komolyabb forráskritikájára itt most

⁴⁵ „Wie und durch wen das im Hinterlande allgemein kolportierte Gerücht über einen Selbstmord verbreitet wurde, lässt sich nicht konstatieren.” (Hogy a háterszágban az öngyilkosságról terjesztett szóbeszéddek hogyan és ki által kerültek a köztudatba nem állapítható meg.) KA MKSM 69-9/3.

⁴⁶ A lovasság harca. *Népszava*, 207. (1914. augusztus 27.) 2. o.

⁴⁷ *Pesti Napló*, 231. (1914. szeptember 20.) 10. o.

⁴⁸ *Pápai Lapok*, 39. (1914. szeptember 27.) 2. o.

nincsen lehetőség, ezért érdemesebb a cím utolsó két szavára felhívni a figyelmet: „hiteles történetét”. Ez a hangzatos cím már felébresztheti a gyanút, hogy az események néhány helyen a valóságnál színesebben kerülhettek papírra. A cikk természetesen nem nélkülözi az egyik legfontosabb történetét, a Froreich altábornagy halálához köthető körülmények taglalását sem. „A közhiedelem azt tartja, hogy Froreich altábornagy önkezével vetett véget életének” – kezdi Pápay huszárszázados a *Hogyan halt meg Fróreich altábornagy* című részt. Két szemtanú elmondására hivatkozik, az egyik Sibrik Sándor, akkoriban a m. kir. 7. honvéd huszárezred 6. századának parancsnoka, aki szerint Froreich altábornagy hajnalban már kijutott Satanowból, de a lövöldözés és ordibálás miatt visszalovagolt s ekkor egy ház udvarának sövénye mögül egy orosz a lováról lelőtte. A halálos lövés a bal oldalán az alsó bordáknál hatolt be és a jobb vállánál jött ki. Pápay huszárszázados egy másik 7. honvéd huszárezredbeli főhadnagyra is hivatkozik, aki azt állította, hogy ő és néhány bajtársa találta meg Satanow utolsó házainak egyikének küszöbén. A holttestet „Megvizsgálták két lövés volt; egy haslövés és egy fejlövés a jobb halántékon, kezében ismétlőpisztolya, melyből egy töltény hiányzott”.⁴⁹

A fenti elmondásokat, ha valóban ezzel a tartalommal hangoztak el, források nem támasztják alá. Pápay huszárszázados nem szimpatizálhatott Froreich altábornaggal, ahogy a cikk egészén, így ebben a részben is megnyilvánul: „még pápai huszárezredes korából, különösen hirhedté vált magyartalanságai révén”.⁵⁰ Ennek ismeretében objektív beszámoló a hadosztályparancsnok halálának tárgyában nem várható.

Pápay István sorai nem maradtak visszhang nélkül. Bereczky Andor nyugállományú huszárőrnagy *Hogyan halt meg Froreich altábornagy?* című cikkében igyekezett az egykori hadosztályparancsnok halálának körülményeit tisztázni. Bereczky őrnagy, bár nem vett részt a gorodoki lovasrohamban, ekkor ugyanis a 8. népfelkelő huszárosztállyal a szerb hadszíntérré vezényelték, később a m. kir. 8. honvéd huszárezred parancsnoksága őt bízta meg az ezred hadtörténeti adatainak összegyűjtésével, aminek kapcsán részletesebben is foglalkozott a m. kir. 5. honvéd lovashadosztály tüzkeresztségét jelentő távolfelderítéssel.

Bereczky őrnagy Wertheim Károly, a m. kir. 8. honvéd huszárezred ezredorvosától származó adatokra hivatkozott, aki elmondta, hogy „Froreich altábornagy úr holttestét Satanov község utolsó házától mintegy 9-10 lépésre egy gyalogut kanyarulatánál találták meg a hajnali órákban”.⁵¹ A holttesten fellelhető sebesülések tekintetében „Két lövés érte a baloldalon a szíve tájékán, a zsebében lévő térképen keresztül”. Az ezredorvos Bereczky őrnagy leírása szerint az öngyilkosság lehetőségét teljes mértékben és határozottan cáfolta.⁵²

A cikkben egy másik szemtanú, Szabó tizedes elbeszélése is megjelent. Bereczky őrnagy szerint a tizedes 1914. augusztus 17-ről 18-ra virradó éjszakáján a Satanowban kialakult zűrzavarban azok mellé az ulánusok mellé zárkózott, akik éppen azon ház előtt

⁴⁹ *Magyarság*, 1924. augusztus 20. 5. o. Eredeti írásmóddal.

⁵⁰ *Magyarság*, 1924. augusztus 20. 5. o. Eredeti írásmóddal.

⁵¹ Eredeti írásmóddal.

⁵² HL II. 225. 51. doboz, 12. sz.

gyülekeztek, ahol Froreich altábornagy is tartózkodott. A kialakult lövöldözés okának megállapítása miatt jött ki a házból a hadosztályparancsnok, akit – Szabó tizedes szerint – a vaktában tüzelő ulánusok egyik eltévedt lövedéke talált el.⁵³

Az altábornagy halálának körülményei

Megtalálás

Froreich altábornagy holttestének megtalálásában a források és a releváns szakirodalom kisebb eltérésekkel, de egyetért.⁵⁴

A m. kir. budapesti 1. honvéd huszárezred és m. kir. népfelkelő huszárosztály története című munka: „Rády József főhadnagy szerint, ki gróf Lubienszky János ezredessel – a 7. honvédhuszárezred parancsnokával – együtt Froreich altábornagy holttestét fel-lelte, őket egy 7-es honvédhuszár vezette nyomra. Ez a huszár jelentette, hogy Froreich altábornaggal együtt lovagolt és mellette volt akkor is, midőn a gyilkos golyó érte. Rády főhadnagy a holttestet a Satanow és Satanowka közötti feleúton a Zbruczba ömlő patak hídjánál, az út mellett fekvén találta meg. A hírhozó huszárt segítség után küldötték, de az többé nem tért vissza... Froreich altábornagy teste a feltalálásakor, reggel 4 óra tájban még meleg volt, tehát a halál nem sokkal előbb következett be”.⁵⁵ (Eredeti írásmóddal – K. K.)

A leírtakat alátámasztja Rakovszky százados és az idézetben nevesített Rády főhadnagy beszámolója egyaránt. A holttestet egy szekéren szállították a kozinai táborba, a tábor őrzésével megbízott cs. és kir. 32. vadászszázalójból kiküldött alakulat hajtotta végre.

Az öngyilkosság kérdése

Az idézett tiszti beszámolók olvasása után rögtön kiderülhet, hogy az öngyilkosság, mint lehetséges ok Froreich altábornagy halálának hírével együtt kapott szárnyra. Martinovits százados beszámolója szerint már „VIII/18 reggel 7h körül futótűzként terjedt el a hír, hogy a H.O. par. úr föbelötte magát”.⁵⁶ A legtöbb tiszti jelentésben, ha nem is direkt módon, de utalás történik az önkezűségekre. Mi lehet ennek az oka? „... a sokat halott és egyébként talán megérthető feltevés, hogy Froreich önkezével vetett volna véget életének, amikor szinte beteges ambíciójának balsikerét és annyi jó magyar vitéz életének pusztulását volt kénytelen meglátni. Azt beszélték ugyanis, hogy a kegyelmes úr akkori legfelsőbb hadurunknak, Ferenc József Őfelségének, augusztus 18-án ünnepelt születésnapjára akart kedveskedni az első orosz város elfoglalásának hírével”.⁵⁷ – emlékezett visz-

⁵³ HL II. 225. 51. doboz, 12. sz.

⁵⁴ „Augusztus 18-án hajnalban Satanowka északi szegélyén pihenő Lubienski gróf ezredesnek, a 7. huszárezred parancsnokának jelenti egy huszár, hogy nem messze tőlük egy tábornok fekszik holtan a földön. Froreich altábornagy...” Világháború, I. k. 135. o.

⁵⁵ Budapesti huszárezred 60–61. o.

⁵⁶ HL II. 225. 50. doboz, 128. sz.

⁵⁷ Eredeti írásmóddal.

sza kritikusán az eseményekre dr. Tempel Ferenc, a pápai 7. honvéd huszárezred ezredorvosa, ami egyben egy válaszra is lehet a feltett kérdésnek.⁵⁸

Mennyi az igazság és mennyi az utólagos bírálat az ezredorvos szavaiban? Erre nehéz választ adni, az viszont biztos, hogy Föreich altábornagy –, mint arról már szó esett – a távolfelderítés alatt többször is a gyorsaságot és nem az óvatosságot részesítette előnyben, ami végzetes hibának bizonyult. Az ellenszenv és a kritikus szemlélet ebből fakadhatott, ami gyorsan elterjedhetett a tisztek és a legénységi állomány soraiban.

Rakovszky László százados visszaemlékezésében is a felelősség súlya jelenik meg, mint az öngyilkosság kiváltó tényezője: „valószínűleg öngyilkos lett kétségbeesésében, hogy hadosztályát tönkretette”.⁵⁹ Tyihvickij ezredes is erre utalt, amikor arról írt, hogy a sikertelen roham helyszínén lett öngyilkos a parancsnok.⁶⁰ Az vitathatatlan tény, hogy a hadosztály harcképtelenné vált és ennek többek között egyik felelőse az altábornagy volt, aki ezzel tisztában is lehetett.⁶¹ Than alezredes, a hadosztály vezérkari főnöke így látta Föreich altábornagyot a lovasrohamot követően: „60 éven felül, életében először tűzben, megterhelve súlyos felelősséggel körülbelül 6000 lovas sorsáért” egy hasonló kudarc elkerülése érdekében hozta meg hirtelen döntéseit.⁶² Ez alapján annak lehetőségét is számba lehetne venni, hogy a ránehezülő, eddig számára ismeretlen nagyságú felelősség alatt összeroppan és pillanatnyi megingásában önmaga ellen fordult. A források közül erre utaló adat eddig nem került elő.

Föreich altábornagy tevékenységéről megfogalmazott kritikus szavait követően Rakovszky százados a dr. Beckó ezredorvossal lefolytatott beszélgetéséről számol be, aki a holttest megvizsgálása után egyértelműen kijelentette, hogy a halál oka nem öngyilkosság.⁶³ A tisztek közül többen fontosnak tartották beszámolójukban megemlíteni, hogy az augusztus 19-i temetésen Föreich altábornagy fején az öngyilkosság elsődleges nyomát, lövedék általi sérülés jelét – behatolási és kimeneti nyílást vagy roncsolást – nem láttak.⁶⁴

A közvetlen közelről fejre leadott lövés – öngyilkosság – esetében már a bementi nyílás is komoly roncsolást mutathat. Az ilyen típusú sérülés nyomának az eltüntetése manapság is komoly korrekációs eljárással történik. Tekintve, hogy ezeknek a módszereknek a fejlődése pont az első világháborúban elszenvedett sérülések helyreállítása miatt indult el, 1914 augusztusában egy, a fejet közvetlen közelről eltaláló lövedék nyomait az orvosok nem tudták volna nyom nélkül, egyik napról a másikra eltüntetni a holttestről.

Az orvosi szakvélemény – láttelep

Az előbb említett plasztikai beavatkozás szükségletességét támasztja alá a Föreich altábornagy holttestét megvizsgáló orvosoknak a beszámolója is. Dr. Tempel Ferenc ezredorvos 1914. augusztus 18-án kora reggel érte el a Zbrucz folyó jobb partján improvizált

⁵⁸ Tempel 1930. 286. o.

⁵⁹ HL II. 225. 50. doboz, 146. sz.

⁶⁰ Туховкиū ē. n. 24. o.

⁶¹ Kövess Hermann tábornok már idézett, 1916. február 3-án kelt levelében is a hadosztály vezetését tette felelősé a kudarc miatt. HL II. 225. 50. doboz, 362. sz.

⁶² Than 1935. 30. o.

⁶³ HL II. 225. 50. doboz, 146. sz.

⁶⁴ HL II. 225. 50. doboz, 172., 356. sz.

táborhelyet. Itt kapta meg a parancsot Than Károly alezredes, vezérkari főnöktől Foreich altábornagy holttestének megvizsgálására. „A kegyelmes úr hajdon fővel feküdt előttem. Kigombolt csukaszürke tábornoki zubbony, alatta ujjas mellény, vörössávos tábornoki nadrág és csizma volt rajta. Már itt megemlítendőnek tartom, hogy fegyver vagy revolver sem kezében, sem közelében nem volt.”⁶⁵ Ebben a kontextusban ez már nem releváns, ugyanis a holttestet elmozdították, ezzel megváltoztatták a tett helyszínét, ha volt is löfegyver a kezében, vagy a közelében az ekkorra már elmaradhatott. Az ezredorvos, ahogy maga is leírta, hogy „a lovas táviróosztagnak egy ú. n. stráfszekerén hanyatt fekve...” találta. A főorvos a következőket látta a holttesten: „A jobbhalántékon és a nyitott száj körül, valamint a mellkas jobboldalán, legyeektől ellepett alvadtt vértömeget láttam. Itt volt az altábornagyot hátban ért lövés kimeneteli nyílása, míg hátul a gerincszlop baloldalán, talán két ujjnyira a középvonaltól, hatolt be a távolból jött, halálát okozó lövedék, katonafegyverből”⁶⁶.

Dr. Zsigmondy Zoltán tartalékos főorvos, a budapesti 1. honvéd huszárezred II. osztályának osztályorvos főnöke is megvizsgálta Foreich altábornagy földi maradványait, ez alapján kizárta az önkezdésűséget.⁶⁷ Dr. Beckó ezredorvosnak a holttestről és a halál okáról tett megállapítását Rakovszky László százados vetette papírra, ami így hangzott: „a holttestet megvizsgálta és hogy nem lehetett öngyilkos, mert a golyó a mell táján jobb oldalt ment be és bal oldalt jött ki”⁶⁸.

Nem ennyire pontosan, de hasonló sérülésekről számol be – ugyancsak – Rakovszky László százados, aki Jeszenszky Imre hadnagy elmondására hivatkozva a következőket írta: „... feje és melle tája tele volt megaludt vérrel...” Jeszenszky hadnagy később észrevette, hogy a vér kiindulási pontja mellkast ért lövés helye.⁶⁹

A holttestet megvizsgáló negyedik orvos, dr. Wertheim Károly a m. kir. 8. honvéd huszárezred ezredorvosa volt. Az általa készített láttelelet szövege nem áll rendelkezésre, az viszont tudható több rá hivatkozó beszámolóból és visszaemlékezésből, hogy a halál okát egyértelműen a mellkason, a szívtájékon keresztülhaladó lövedéknek tulajdonította.⁷⁰ Érdekes továbbá, hogy a Wertheim doktor tollából származó *Adatok m. kir. 8. honvéd huszárezred történetéhez 1914. jul. 27.-től 1914. nov. 12.-ig* című visszaemlékezésben Foreich altábornagy halála nem kapott szerepet,⁷¹ pedig joggal feltételezhetnénk, hogy a hadosztályparancsnok eleste legalább említésre kerül. Ez azonban nem így történt. Ennek oka talán ott keresendő, hogy csak a 8. huszárezred állományára koncentrált, vagy Foreich elestének körülményeit egyértelműnek tartotta, amit nem kívánt bővebben magyarázni. Az biztos, hogy az ügyvel kapcsolatos híresztelésekkel találkozhatott, így elképzelhető, hogy ebben nem kívánt részt venni.

Az orvosi vélemények egyértelműen egy, a mellkason keresztülhatoló lövedéket írnak le, mint a hadosztályparancsnok halálát okozó tényezőt. Felmerülhet az a kérdés,

⁶⁵ Eredeti írásmóddal.

⁶⁶ *Tempel* 1930. 285–286. o. Eredeti írásmóddal.

⁶⁷ *Szepsi – Suhay* 1926. 667. o.

⁶⁸ HL II. 225. 50. doboz, 146. sz. Eredeti írásmóddal.

⁶⁹ Uo.

⁷⁰ Budapesti huszárezred, 62. o.; HL II. 225. 51. doboz, 12. sz.

⁷¹ Dr. Wertheim Károly az m. kir. 8. honvéd huszárezred egykori ezredorvosa 1918. szeptember 6-án küldte el visszaemlékezését a huszárezred pót századának parancsnokságára. HL II. 674. 3. doboz, 1–8. sz.

hogy a mellkasnak pontosan mely részét érinthette a lövedék. Dr. Szepesi Sötér Elek és Suhay Imre, akik *A honvéder orvosok háborús tapasztalatai* című 1926-ban megjelent cikkükben a világháborút megjárt katonaorvosok tapasztalatainak egy kisebb összefoglalását adták, többek között a Foreich altábornagy halálát okozó sérülésről is szóltak: „A golyó a gerincoszlop jobboldalán a skapulatóvis belső vége fölött hatolt be és a jobb csecsbimbó alatt jött ki, valószínűleg a pulmonáriszt ütötte át”.⁷² Ennek alapján a lövedék a hát jobb oldalán a lapocka (*scapula*) részét képező lapockatövis (*spina scapulae*) belső vége fölött – tövis feletti izmon (*musculus supraspinatus*) keresztül – hatolt be. A mellkason keresztül a tüdőartériát (*arteria pulmonalis*) felsértve, felszakítva a jobb mellbimbó alatt távozott. Tempel ezredorvos idézett visszaemlékezése is hasonlóan számol be a hadosztályparancsnokot ért sérülésről, annyi különbséggel, hogy a bemeneti nyílást a gerinc bal oldalára helyezte. Dr. Beckó ezredorvos szerint a lövedék a mellkas jobb oldalán ment be és hátul, bal oldalon távozott. A lövedék iránya, ahogy a bemeneti és kimeneti pont is lényeges. Mégis a fenti leírásokban tapasztalható kisebb eltérések ebben az esetben talán nem jelentős különbségek, ugyanis a lövedék útja a mellkason keresztül – ebben a források megegyeznek – vezetett, ahol a keringési rendszer létfontosságú véredényei, főartériái és vénái húzódnak. Ezek közül bármelyik sérülése gyors elvérzést okozhatott. Tempel ezredorvos jelentős mennyiségű megalvadt vérről számolt be a száj körül, ami arra utalhat, hogy a lövedék a véredényeken kívül a légzőszervet (tüdőt, légcsovét) is érinthette.⁷³ A forrásokban leírtak alapján Foreich altábornagy halálát a súlyos vérveszteség okozhatta.

Az ismertetett vélemények döntő többsége egy lövedékről tesz említést, viszont az okozott sérülések helyét máshol határozzák meg a felsőtesten. Mi lehet ennek az oka? Az információ hiánya. A szétzilált hadosztály huszárai között rémhírként terjedhetett az altábornagy halálának híre, ami óhatatlanul megalapozatlan információkat generált, melyek végül a tiszti jelentésekbe is belekerültek. A nevezett problémát csak eskalálta, hogy a holttest megvizsgálásáról hivatalos orvosi jelentés vagy jegyzőkönyv – ha egyáltalán készült bármelyik is –, nem maradt fenn. Így az sem tudható, hogy Foreich altábornagy holttestét milyen alaposággal vizsgálhatták meg a visszavonulás előkészítésének nagy sietségében. Ezért itt kell szerepelnie annak a valószínűleg, később sem – a közvetlen források hiánya miatt – megválaszolható kérdésnek: mi van, ha a kimeneti sebnek vélelmezett sérülés valójában bemeneti volt és a lövedékek nem haladtak keresztül a felsőtesten? Az említett forráshiány miatt ez a „mi lett volna ha...” kérdéskörébe tartozik és a feltételezések útjára vezetne.

Mégis saját lövedék...

Az öngyilkosság az előbbieket alapján, tehát kizárható, de még így sem biztos, hogy az ellenség soraiban kell keresni az elkövetőt. Rohr Ferenc tábornok már idézett 1915. május 13-i levelében a lefolyt vizsgálat eredménye között közli, hogy „ein feindliches Kleingewehrgeschoss herbeigeführt wurde”, azaz egy rendszeresített gyalogsági lőfegy-

⁷² Szepesi – Suhay 1926. 667. o.

⁷³ Tempel 1930. 285–286. o.

ver végzett az altábornagy úrral.⁷⁴ Kevés annak az esélye, hogy egy zűrzavar közepén, koromsötétben ezt minden kétséget kizáróan meg lehessen állapítani.

Több, a lovasrohammal foglalkozó napilapban megjelent cikkben előkerült, mint a halált kiváltó lehetséges ok, hogy Froreich altábornagy saját katonái lövöldözésének esett áldozatául Satanowban, vagyis „baráti” lövedék végzett vele.⁷⁵ Figyelembe véve a faluban kialakult pánikot és lövöldözést – ezt a vonatkozó tiszti beszámolók is alátámasztják –, nem merész az a feltételezés, hogy a sötétben egy eltévedt lövedék véletlenül okozta a hadosztályparancsnok halálát. Ahogy az sem zárható ki teljes bizonyossággal, hogy a kozinai tábor őrzésére hátrahagyott vadászászlóalj katonáitól jött a lövés, akiknek hasonló látási viszonyok között kellett megállapítaniuk, hogy a közeledő személy(ek) barát(ok), vagy ellenség(ek).

A baráti tűz bizonyítása lehetetlen, hiszen az ehhez szükséges helyszíni vizsgálatok és ballisztikai elemzés nem történt meg. Az utóbbihoz hiányzott a lövedék, az előbbihez pedig a megfelelő szakmai eljárási mód.

Froreich altábornagy halálhírének hivatalos útja

Jogos kérdésként merülhet fel, hogy a Hadsereg-főparancsnokság mikor értesülhetett az altábornagy elestének híréről. A Kövess-seregcsoport-parancsnokság a m. kir. 5. honvéd lovashadosztály távolfelderítés során elszenvedett veszteségeiről és Froreich altábornagy haláláról 1914. augusztus 18-án 10 óra 30 perckor küldött helyzetjelentésében értesítette a Hadsereg-főparancsnokságot Przemyslben.⁷⁶ A telegram szövege Froreich altábornagygyal kapcsolatban csupán annyit közölt, hogy „angeblich gefallen”, azaz állítólag elesett.⁷⁷ A seregcsoport-parancsnokság három órával később, 13 óra 30 perckor Przemyslbe küldött telegramjában már többek között egyértelműen jelentette – „Divisionär gefallen” – a hadosztályparancsnok elestét.⁷⁸ Tehát Froreich altábornagyot augusztus 18-án hajnali 4 óra körül találták meg, mégis az Hadsereg-főparancsnokság irányába az első jelentés az esetről 10 óra 30 perckor kelt.

A megtalálás és az első jelentés között hat óra telte el. Ez talán hosszúnak tűnhet, de nem volt az, ugyanis a korabeli lehetőségek, a nyári hőség és a hadi helyzet együttesen nem tették lehetővé a holttest hosszabb szállításának, vagy tárolásának lehetőségét. A fertőzés veszélye, amit eszkalált a hőség, minél gyorsabb temetést sürgetett. A hadosztályhoz tartozó és ezzel megbízott orvosoknak kellett a halottkém szerepét betöltve a halál okát megállapítani.

A hadosztályparancsnok elestének tényét és eltemetésének helyét a Császári és királyi Hadügyminisztérium által a háború alatt rendszeresen kiadott – már említett – hivatalos *Veszteségi lajstrom (Verlustliste)* 1914. szeptember 11-én kiadott 12. száma tartalmazza.

⁷⁴ HL II. 225. 50. doboz, 363. sz.; KA MKSM 1914 69/9/3. sz.

⁷⁵ HL II. 225. 51. doboz, 12. sz.; *Az Újság*, 1924. augusztus 22. 5. o.

⁷⁶ A Hadsereg-főparancsnokság: Frigyes főherceg, Conrad tábornok, a vezérkar főnöke és szűkebb törzse 1914. augusztus 16-én éjjel 2 órakor a hagyta el Bécsset és tette át székhelyét a főhadiszíntér közelében fekvő Przemyslbe. Világháború, I. k. 9–10. o.; HL II. 118. 287. sz.

⁷⁷ HL II. 118. 287. sz.

⁷⁸ HL II. 118. 76. sz.

Apró megjegyzés, hogy altábornagyi rendfokozata ellenére Frreich Ernőről személyes adatok tekintetében a veszteségi kimutatás igen szegényes.⁷⁹

A hátszági hivatalos iratoknak érdekes részét képezi Ófelsége Katonai Irodájának 1914. szeptember 22-én kelt dokumentuma, mely szerint a m. kir. 5. honvéd lovashadosztály parancsnoksága augusztus 30-án jelentette Ófelsége Katonai Irodájának az altábornagy elestét és eltemetésének tényét.⁸⁰ Ez az irat néhány kérdést vet fel. Az első, egy hadosztály jelentett volna közvetlenül, a hivatalos út megkerülésével Ófelsége Katonai Irodájának, tette mindezt az események után 12 nappal, miközben a Kövess-seregcsoport már augusztus 18-án jelentett a Hadsereg-főparancsnokságnak. A második dilemma, miszerint, ha tényleg a hadosztály számolt be az esetről, akkor érthetetlen, hogy az altábornagy halálának helyszíneként miért Gorodokot jelölte meg. A kérdésekre a rendelkezésre álló forrásokkal nem lehet teljesen kimerítő választ adni. Az viszonyt tény, hogy a szóban forgó iratot hitelesnek tekintették, bizonyítja ezt a Frreich altábornagy tiszti minősítő lapján található haláláról szóló bejegyzés, ahol ennek a dokumentumnak az ügyiratszámára hivatkoznak.⁸¹

A hivatalos anyagok körét bővítik az egyes alakulatoknál vezetett halotti anyakönyvek. Forrásértékük viszont változatos képet mutat, ugyanis a legfontosabb kérdés, hogy milyen adatok és mennyire hiteles információk állhattak a rendelkezésre egy-egy katonáról. E tekintetben sok múlott az ezeket vezető írnok műveltségén és nyelvtudásán, ahogy az is, hogy mennyivel az események után állították össze a vonatkozó halotti anyakönyvet. A forráscsoport használhatósága a felsoroltakon túl mástól is függ, de jelen munka szempontjából ennek részletezésétől eltekinthetünk, ellenben fontos és megjegyezendő, hogy Frreich Ernő altábornagy eleste is feljegyeztetett. Az egy másik kérdés, hogy ez néhány hibával társul. Az első, hogy a bejegyzés a m. kir. 5. honvéd huszárezred halotti anyakönyvében szerepel. Az nyilvánvaló, hogy az illetékes személy(ek) figyelme csupán a hadrendi számra terjedt ki, a katonai egységre nem. Ebből sejthető, hogy a bejegyzett adatok alaposabb ellenőrzése sem történhetett meg, ami már felveti a hitelesség kérdését. Frreich altábornagy halálának tárgyába bejegyzett adatok is pontosításra szorulnak, úgymint a halálának időpontja, ahol augusztus 18-a helyett 19-e, illetve a vallás, amely esetében református helyett római katolikus szerepel.⁸²

A pontosság mellett a tájékozatlanság is felróható az írnok(ok)nak. Ezt erősíti az a tény, hogy egy az ezredhez semmiképpen nem köthető altábornagy belekerülhetett a m. kir. 5. honvéd huszárezred halotti anyakönyvébe. Ezzel egyetemben felmerül a kérdés, hogy az illetékesek mennyire lehettek tisztában az ezredet érintő eseményekkel, illetve mennyire ismerhették a mindenkori hadosztályuk állományának tábornoki rendfokozatú katonáit.

⁷⁹ Verlustliste ausgegeben am №. 12. Aus der k. k. Hof- und Staatsdruckerei, Wien, 1914. szeptember 11. 4. o.

⁸⁰ KA MKSM 1914 69/9/3. sz.

⁸¹ Ófelsége Katonai Irodája iratanyagának száma: 134072/2-1914. KA MKSM 1914 69/9/3. sz. Ugyanez szerepel Frreich altábornagy magyar királyi honvédségnél vezetett tiszti minősítő lapján is.

⁸² HL Katonai egyházi szervezetek anyakönyvei, 384. 4. sz.

Összegzés

Természetesen a körülményekkel és az eseményekkel kapcsolatban számos kérdésre csak részben lehet válaszolni, vagy feltételezésekbe bocsátkozni. Az viszont kiderül és a beérkezett beszámolók, valamint a rendelkezésre álló források vizsgálta alátámasztotta, hogy Froreich altábornagy nem lett öngyilkos. Ezt Rohr Ferenc tábornok 1915. május 13-án a császári és királyi Hadsereg-főparancsnokságnak küldött levelében is megerősítette, amelyben a lefolyt vizsgálat eredményét közölte. Az öngyilkosság mítosza mégis útjára indult és a gorodoki lovasroham eseményei között tisztázatlan rejtélyként jelent meg a hadosztályparancsnok halála, még évekkel később is.

Mi lehet ennek az oka, hiszen lefolyt egy hivatalos, a legfelső szintekről kezdeményezett és irányított vizsgálat, amely tisztázni vélte a halál körülményeit. Az egyik lehetséges oka, hogy a Rohr tábornok által nevezett vizsgálat erre vonatkozó eredménye csupán hivatalos szinten maradt meg, így miközben az eseményeket átéltek huszárok, tisztek és törzstisztek között rögtön megindult a szóbeszéd az öngyilkosságról, addig a hátszobán csupán a hivatalos veszteségi lajstrom tudathatta a hadosztályparancsnok halálát. Froreich altábornagy a világháború első tábornokáldozata volt, aki még az osztrák–magyar haderő támadó hadműveletének megkezdése előtt egy megerősített lovashadosztállal az ellenség felderítésére indult. A m. kir. 5. honvéd lovashadosztály gorodoki lovasrohamának kudarca és a Satanow településen kitört pánik nyomán bekövetkezett veszteségeket eszkalálta a hadosztályparancsnok elvesztése. Ilyen magas rangú katona halála nem volt gyakori. Froreich altábornagy elismert volt, tisztí minősítő lapja erről tanúskodik, miszerint határozott, kötelességtudó, katonás személy volt, aki előjárói elismerését és támogatását is magáénak tudhatta.⁸³ A haderőn belül ezért mehetett gyorsan híre, így komoly beszédtemát adhatott halálának vélt és valós oka. Természetesen a leghitesebb forrást a m. kir. 5. honvéd lovashadosztály kötelékeibe tartozó katonák adhatták, akik a legkülönbözőbb módon mesélhették el az esetet. Így inkább előbb, mint utóbb sajtóhagyomány útján terjedhetett el többek között az öngyilkosság ténye is.

A sajtó és a szaklapok is foglalkoztak a gorodoki lovasrohammal, amely kapcsán a hadosztályparancsnok elhalálzásának körülményei óhatatlanul szóba kerültek. A megjelent írások nyomán Froreich altábornagy halála egyre talányosabbá vált, sok olyan kérdést felvetve, amire akkor sem, sőt 1914. augusztus 19-én sem tudtak volna választ adni. Például nem tisztázható, hogy a lövedék, amely a hadosztályparancsnok halálát okozta ellenséges, vagy saját fegyverből származott-e, ahogy az sem, hogy az öngyilkosság híre mikor terjedhetett el.

A nyitott kérdések mellett most szorítkozunk a megkerülhetetlen tényekre. Először is, Froreich Ernőt az Osztrák–Magyar Monarchia altábornagyát, a magyar királyi 5. honvéd lovashadosztály parancsnokát 1914. augusztus 19-én délután 4 órakor a grzymalowi katolikus templomban ravatalozták fel, majd katonai tiszteletadás mellett a helyi római

⁸³ HL AKVI 32 736. sz.

katolikus pap⁸⁴ búcsúztatásával, a település római katolikus temetőjében helyezték örök nyugalomra.⁸⁵

Másodsor, ahogy az már hamar kiderült a katonai vezetés legmagasabb szintjein, 1915-ben tisztázódott, hogy Fforeich altábornagy nem lett öngyilkos, halálát egy ismeretlen származású és irányú, a mellkasán – hátulról, vagy előlről? – keresztülhatoló lövedék okozta. Ez tisztázta halálának módját, de nem mentette fel a m. kir. 5. honvéd lovashadosztály kudarcának és veszteségeinek teljes felelőssége alól. Az uralkodó ezért sem támogathatta a császári és királyi Hadsereg-főparancsnokság posztumusz kitüntetésre vonatkozó felterjesztési szándékát és adott helyt Kövess Hermann tábornok elutasító véleményének.⁸⁶

Fforeich Ernő altábornagy halálának körülményei tisztázottnak tekinthetők: feladatának végrehajtása közben hősi halált halt, viszont a későbbiekben további vizsgálatot igényel parancsnoki működése, valamint a hadosztályának veszteségeiben játszott szerepe.

MELLÉKLET

Fforeich Ernő személyes adatai

A személyes adatok fő forrása a bécsi Hadilevéltárban és a budapesti Hadtörténelmi Levéltárban németül, illetve magyarul vezetett minősítési lap (Qualifikationsliste),⁸⁷ amelyet az osztrák–magyar haderőben szolgáló valamennyi tisztről kiállítottak 1908-ig, valamint a fő-anyakönyvi lap (Haupt-Grundbuchsblatt).⁸⁸ Az említetteken kívül a rendelkezésre álló adatok megerősítésére vagy pontosítására felhasznált forrásokat az adott helyen lábjegyzetben tüntettem fel.

<i>Név:</i>	Fforeich Ernő altábornagy
<i>Születési név:</i>	Fforeich Szabó Ernő ⁸⁹
<i>Születési hely:</i>	Hohenelbe, (Csehország)
<i>Születési ideje:</i>	1855. március 4.
<i>Halálának helye:</i>	Satanow, (Orosz Birodalom)
<i>Halálának ideje:</i>	1914. augusztus 18.
<i>Eltemetve:</i>	Satanow, római katolikus temető
<i>Vallása:</i>	református

⁸⁴ Fforeich altábornagy református vallású volt, de a településen lelkész nem állt rendelkezésre, ezért a helybéli római katolikus pap végezte el a temetési szertartást.

⁸⁵ HL II. 225. 50. doboz, 11. sz.; KA MKSM 1914 69/9/3; *Than* 1935. 36. o.; Budapesti huszárezred, 64. o.

⁸⁶ HL II. 225. 50. doboz, 361. sz.

⁸⁷ KA AKVI 721. doboz; HL AKVI 32 736. sz.

⁸⁸ KA Grundbuchsblatt „Fő-anyakönyvi lap” (GBBL ABGANG) V-7/132. sz.

⁸⁹ 1911. november 3. után: „Az 1911 évi 8397/2 sz.u Honvédelmi Miniszteri rendelet értelmében a bemutatott közjegyzői okirat szerint az örökbefogadási viszony megszűnt, ennek folytán neve ezentul csak: „Fforeich Ernő.” (Eredeti írásmóddal – K. K.) HL AKVI 32 736. sz.

<i>Családi állapota:</i>	nő ⁹⁰
<i>Gyermekei:</i>	egy fiú és egy lány
<i>Apa foglalkozása:</i>	cs. és kir. adófelügyelő
<i>Iskolái:</i>	1873–1877 katonai akadémia, Bécsújhely (Mária Terézia Katonai Akadémia), ⁹¹ 1877–1878 dandártiszti iskola ⁹² 1877–1878 dandártiszti iskola; ⁹³ 1880 hadicsendőr-tanfolyam; ⁹⁴ 1882 hadsereg-lőiskola; ⁹⁵ 1895–1896 honvéd törzstiszti tanfolyam ⁹⁶
<i>Nyelvismeretei:</i>	magyarul, németül és csehül tökéletesen, horvátul és franciául a szolgálati igénynek megfelelően
<i>Hazai kitüntetései:</i>	Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya ⁹⁷
<i>Külföldi kitüntetései:</i>	porosz Szent Johanna rend lovagkereszt ⁹⁸
<i>Előmenetele:</i>	1877. augusztus 18. hadnagy; 1882. május 1. főhadnagy; ⁹⁹ 1887. december 31. tartalékos főhadnagy; 1889. szeptem- ber 1. főhadnagy; ¹⁰⁰ 1889. november 1. II. osztályú száza- dos; ¹⁰¹ 1890. november 1. I. osztályú százados; ¹⁰² 1897. novem- ber 1. őrnagy; ¹⁰³ 1901. május 1. alezredes; ¹⁰⁴ 1904. november 1. ezredes; ¹⁰⁵ 1910. november 1. vezérőrnagy; ¹⁰⁶ 1913. november 1. altábornagy ¹⁰⁷

⁹⁰ Felesége neve: Puchnovsky Jozefin. *Pápai Hírlap*, 5. (1916. január 29.) 2. o.

⁹¹ 1873–187: katonai akadémia, Bécsújhely (Mária Terézia Katonai Akadémia) igen jó eredménnyel végezte.

⁹² 1877. november 1. – 1878. április 30. dandártiszti iskola, elmélet: igen jó, gyakorlat: alkalmas.

⁹³ 1877–1878: dandártiszti iskola, elmélet kitűnő, gyakorlat: kitűnő.

⁹⁴ 1880. április 20. – november 20. hadicsendőr-tanfolyam.

⁹⁵ 1882: hadsereg-lőiskolát megfelelő eredménnyel végezte.

⁹⁶ 1895–1896: a honvéd törzstiszti tanfolyamot megfelelő eredménnyel végezte.

⁹⁷ Őfelsége Ferenc József adományozta Frorreich Szabó Ernőnek a csapatvezetésben tanúsított különösen buzgó és sikeres működése elismeréséül. RK 1906. 14. sz. 98. o.; *Budapesti Hírlap*, 107. (1906. április 19.) 11. o., Österreichische Kaiserliche Orden der Eisernen Krone, Ritter 3. Klasse.

⁹⁸ RK 1895. 28. sz. 140. o.

⁹⁹ RK 1887. 52. sz. 402. o.

¹⁰⁰ RK 1889. 46. sz. 312. o.

¹⁰¹ RK 1889. 64. sz. 403. o.

¹⁰² RK 1890. 64. sz. 395. o.; *Budapesti Hírlap*, 299. (1889. október 30.) 6. o.

¹⁰³ RK 1897. 48. sz. 215. o.

¹⁰⁴ RK 1901. 21. sz. 101. o.

¹⁰⁵ RK 1904. 50. sz. 265. o.

¹⁰⁶ RK. 1910. 37. sz. 352. o.; Katonai hir. Ő Felsége a király Frorreich Szabó Ernő ezredest, a II. honvédel-vasdandár parancsnokát, ki ezredünknek sz.os éven át parancsnoka volt, a nov. előléptetések alkalmából vezérőrnaggyá nevezte ki. Eredeti írásmóddal. *Pápai Közlöny*, 1910. 44. (október 30.) 5. o., *Pápai Lapok*, 1910. október 30. 5. o.

¹⁰⁷ RK 1913. 59. sz. 549. o.; *Budapesti Hírlap*, 261. (1913. november 6.) 9. o.

- Beosztásai:* 1877. augusztus 18. cs. és kir. 1. dragonyos ezred; 1884. november 1. szabadságolt állomány 6 hónapra; 1885. április 1. szabadságolt állomány egy évre; 1886. április 1. szabadságolt állomány hat hónapra; 1886. szeptember 1. áthelyeztetik tartalékba; 1887. december 31. áthelyeztetik az m. kir. 6. honvéd huszárezred;¹⁰⁸ 1888. január 15. áthelyeztetik az m. kir. 10. honvéd huszárezred;¹⁰⁹ 1888. május 1. bevonult ténylegesítés végett próbaszolgálatra;¹¹⁰ 1889. szeptember 1. tényleges állományba az m. kir. 10. honvéd huszárezrednél;¹¹¹ 1892. január 1. szabadságolt állomány kilenc hónapra;¹¹² 1892. október 1. bevonult az m. kir. 10. honvéd huszárezredhez;¹¹³ 1896. július 11. áthelyeztetik az m. kir. 3. honvéd huszárezred II. osztályához;¹¹⁴ 1897. április 21. kinevezik az m. kir. 3. honvéd huszárezred II. osztályának parancsnokává;¹¹⁵ 1902. február 20. áthelyezik és kinevezik az m. kir. 7. honvéd huszárezred parancsnokává;¹¹⁶ 1909. július 16. m. kir. 2. honvéd lovashadosztály parancsnoka;¹¹⁷ 1913. március 1. kinevezik az m. kir. 5. honvéd lovashadosztály parancsnokává¹¹⁸
- Hadjáratok:* 1914 előtt nem vett részt.

¹⁰⁸ RK 1887. 52. sz. 402. o.

¹⁰⁹ RK 1888. 3. sz. 24. o.

¹¹⁰ RK 1883. 7. sz. 25. o.

¹¹¹ RK 1889. 46. sz. 312. o.

¹¹² RK 1892. 5. sz. 22. o.

¹¹³ RK 1892. 56. sz. 356. o.

¹¹⁴ RK 1896. 27. sz. 138. o.

¹¹⁵ RK 1897. 15. sz. 63. o.

¹¹⁶ RK 1902. 7. sz. 31. o.; *Budapesti Közlöny*, 47. (1902. február 26.) 3. o.

¹¹⁷ RK 1909. 24. sz. 235. o.; *Pápai Lapok*, 1909. augusztus 1. 4. o.

¹¹⁸ RK 1913. 12. sz. 151. o.; Ő császári és apostoli királyi Felségének folyó évi [1913] február hó 26.án Bécsben kelt Legfelsőbb elhatározásával az 5. honvéd lovashadosztály parancsnokává Legkegyelmesebben kineveztetett. (Eredeti írásmóddal – K. K.) AKVI 32 736. sz.

BIBLIOGRÁFIA

- Balla* 2010. *Balla Tibor: A Nagy Háború osztrák–magyar tábornokai. Tábornagyok, vezérezredek, gyalogsági és lovassági tábornokok, tábor-szernagyok.* Budapest, 2010.
- Budapesti huszárezred *A m. kir. budapesti 1. honvédhuszárezred és m. kir. népfelkelő huszárosztály története. 1869–1918.* Budapest, 1927.
- Fröhlich* é. n. *Fröhlich Dávid: Huszárok előre. Magyar sereglovasság a II. világháborúban.* Nagykovácsi, [2012.]
- Háray* 1940. *Háray Aladár: Visszaemlékezés 1914-re. Magyar Katonai Szemle,* 10. (1940) 5. sz. 316–325. o.
- Kranzieritz* 2016. *Kranzieritz Károly: A gorodoki lovasroham és előzményei. Az 5. honvéd lovashadosztály működése a világháború első napjaiban orosz területen. Hadtörténelmi Közlemények,* 129. (2016) 3. sz. 734–758. o.
- Lexikon *Magyarország az első világháborúban. Lexikon A–Zs. Főszerk. Szijj Jolán, szerk. Ravasz István.* Budapest, 2000.
- Magyar huszár *A magyar huszár. A magyar lovaskatona ezer évének története. Szerk. Ajtay Endre – Péczely László – Réé László.* Budapest, 1936.
- Ortner* 2013. *M. Christian Ortner: Die k. u. k. Armee und ihr letzter Krieg.* Wien, 2013.
- ÖULK *Edmund Glaise-Horstenau – Rudolf Kiszling: Österreich–Ungarns letzter Krieg 1914–1918. I–VII. Bd. (1 Registerband, 7 Beilagenbände.)* Wien, 1930–1938.
- Pilch* 1914. *Pilch Jenő: Ausztria és Magyarország hadserege.* Budapest, 1914.
- Reichlin-Meldegg* 2010. *Georg Reichlin-Meldegg: Des Kaisers Prinz Eugen?* Graz, 2010.
- RK *Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára. (Személyes ügyek. Hivatalos kiadás.)* Budapest, 1874–1914.
- Szepsi – Suhay* 1926. *Szepsi Sötér Elek – Suhay Imre: A honvédorvosok háborús tapasztalatai II. Magyar Katonai Közlöny,* 14. (1926) 659–680. o.
- Tempel* 1930. *Tempel Ferenc: Szemelvények Dr. Tempel Ferenc háborús feljegyzéseiből. Magyar Katonai Közlöny,* 18. (1930) 280–290. o.
- Than* 1935. *báró Than Károly: Gorodok. Felolvasás az Országos Tiszti Tudományos és Kaszinó Egyesületben 1935. III. 1-én.* Budapest, 1935.
- Тухоцкий* é. n. *Евгений Цергеевич Тухоцкий: Атака Австро–Венгерской конницы на 2-ю Сводную казачью дивизию под м. Городок 4–17. августа 1914 г.*
- Világháború *A világháború 1914–1918. I. k. Szerk. a M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár.* Budapest, 1928.

RÖVIDÍTÉSEK

HL	Hadtörténeti Levéltár, Budapest
AKVI	Tiszti minősítési lap
HFP	Honvéd Főparancsnokság
KA MKSM	Kriegsarchiv, Wien, Militärkanzlei Seiner Majestät

Károly Kranzieritz

THE FIRST VICTIM AMONG THE GENERALS OF THE AUSTRO–HUNGARIAN
MONARCHY

The death of Lieutenant General Ernő Fforeich-Szabó

(Abstract)

The death of Lieutenant General Ernő Fforeich-Szabó on 18 August 1914 – considering the mysterious circumstances – was talked about by the public for a long time. Although the case was investigated on a higher military level, the results did not gain as much publicity neither in the wider public nor even within the army to the able to overwrite the theory of suicide.

In 1924 the periodical *Az Újság (The Newspaper)* gave the following summary on Lieutenant General Fforeich’s death: “News about him was for a long time that he had committed suicide. Another version said his own Hussars had shot him. Others claimed that somebody from the enemy inhabitants had shot him”. Theories about his death were born and spread by word of mouth without knowing the exact facts. The incident was further escalated by the unsuccessful distant reconnaissance operation and the losses of the Hungarian Royal Fifth Honvéd Cavalry Division. The cause-and-effect relation is self-evident, or it isn’t?

The connection is unquestionable, but not in the way it was talked about at the time. The author, using contemporary official documents, reminiscences and other sources, shows that picture is much more complex.

Károly Kranzieritz

DAS ERSTE GENERALSOPFER DER ÖSTERREICHISCH-UNGARISCHEN MONARCHIE

Der Tod von Feldmarschallleutnant Ernő Fforeich-Szabó

(Resümee)

Der Tod von Feldmarschallleutnant Ernő Fforeich-Szabó am 18. August 1914 lieferte der Öffentlichkeit aufgrund der mysteriösen Umstände lange Zeit hindurch ein Gesprächsthema. Zwar wurde im Zusammenhang mit dem Fall auf höherer militärischer Ebene eine Untersuchung durchgeführt, jedoch erlangte das Ergebnis dieser in der Öffentlichkeit, aber auch innerhalb der Armee keine derart große Bekanntheit, dass es die Selbstmordtheorie umgeschrieben hätte.

Über den Tod von Feldmarschallleutnant Fforeich gab die Tageszeitung *Az Újság* im Jahre 1924 folgende Zusammenfassung kund: „Lange Zeit hindurch wurde über ihn verbreitet, dass er Selbstmord begangen habe. Einer anderen Version zufolge wurde er von seinen eigenen Husaren erschossen. Es wurde auch gemunkelt, dass jemand aus der feindlich gesinnten Bevölkerung auf ihn geschossen habe“. Im Zusammenhang mit dem Todesfall entstanden die Theorien ohne genaue Kenntnis der Fakten und sie verbreiteten sich über Mundpropaganda. Der Fall eskalierte auch infolge der erfolglosen Fernerkundung der k. u. 5. Honved-Kavalleriedivision und der hier erlittenen Verluste. Der kausale Zusammenhang ergibt sich von selbst – oder doch nicht?

Der Zusammenhang ist nicht hinterfragbar, jedoch nicht so, wie er zur damaligen Zeit Verbreitung fand. Das Bild ist weitaus differenzierter, und dies stelle ich durch die zeitgenössischen offiziellen Schriften, Erinnerungen und durch sonstige Quellenmaterialien vor.

Károly Kranzieritz

LE PREMIER MORT PARMIS LES GÉNÉRAUX DE LA MONARCHIE AUSTRO-HONGROISE

Décès du général de division Ernő Fforeich-Szabó

(Résumé)

Vu les circonstances mystérieuses, le décès du général de division Ernő Fforeich-Szabó survenu le 18 août 1914 a longtemps tenu en haleine l'opinion publique. Le résultat de l'enquête menée par les hautes autorités militaires n'était pas assez connu et, de ce fait, il n'a pas permis de balayer la théorie du suicide et ce, même dans l'armée.

En 1924, le journal *Az Újság* a publié la conclusion suivante sur le décès du général de division Fforeich : « On disait pendant longtemps qu'il s'était suicidé. D'autres pensaient que ce sont ses propres hussards ou un civil hostile qui lui avaient tiré dessus. » Ces théories sur sa mort sont nées et se sont répandues sans que les gens connaissent les faits exacts. L'échec de la mission de reconnaissance lointaine de la 5e division hongroise de cavalerie et les pertes dues à cet échec n'ont fait que renforcer ces idées. Le lien de cause à effet semble évident, mais l'est-il vraiment ?

Il est incontestable que ce lien existe, mais il est autre que ce qui était répandu à l'époque. En fait, la situation est beaucoup plus complexe, et c'est ce que je vais présenter sur la base de documents officiels d'époque, de mémoires et d'autres sources.

Карой Кранциеритз

ПЕРВАЯ ГЕНЕРАЛЬСКАЯ ЖЕРТВА АВСТРО-ВЕНГЕРСКОЙ МОНАРХИИ

Смерть генерал-лейтенанта Эрнё Фрореих-Сабо

(Резюме)

Смерть генерал-лейтенанта Эрнё Фрореиха-Сабо наступившая 18-ого августа 1914-ого года – учитывая её таинственные обстоятельства – долгое время служила темой для общественного мнения. В связи с этим случаем напрасно проводили расследование на высшем военном уровне, результат этого не стал настолько известным для общественного мнения, и также внутри военных не стал так известен, чтобы переписать теорию самоубийства.

О смерти генерал-лейтенанта Фрореиха орган печати под названием Газета в 1924-ом году суммирует следующее: „Долгое время распространяли весть (!) о том, что он покончил жизнь самоубийством. В других версиях его застрелили свои собственные гусары. Было также сказано, что из враждебного населения кто-то застрелил его.” В связи со смертельным случаем рождались теории без знаний точных фактов, и распространялись путём устных преданий речи. Случай продолжал дальше эскалировать неудачной дальней разведкой 5.-ого венгерского королевского гонвед каваллерийского отряда и потерями, потерпевшие в связи с этим. Причинно-следственная взаимосвязь предаётся или все же не?

Эта связь неоспорима, но не так, как разнеслась эта весть в той эпохе. Картина имеет больше оттенков, я представляю ее посредством официальных документов, воспоминаний и других источников того времени.

A HADTÖRTÉNETI INTÉZET ÉS MÚZEUM KÖNYVTÁRA

ZSOLDOS ATTILA
VITÉZEK, ISPÁNOK, OLIGARCHÁK

—◆◆◆◆◆—
Tanulmányok a társadalom- és
a hadtörténetírás határvidékéről

